

УДК 657:658.114.45

Нестерова С.В.

Мукачівський державний університет

ПЕРЕВАГИ НЕПРЯМОГО МЕТОДУ ОБЧИСЛЕННЯ РУХУ КОШТІВ ДЛЯ ОЦІНКИ ФІНАНСОВОГО СТАНУ АКЦІОНЕРНИХ ТОВАРИСТВ

Визначено роль Звіту про рух грошових коштів при оцінці фінансового стану акціонерних товариств. Розглянуто сутність та переваги непрямого методу обчислення руху коштів для такої оцінки.

Ключові слова: рух коштів, прямий та непрямий метод, фінансовий стан акціонерного товариства.

Nesterova S.

BENEFITS OF INDIRECT METHOD FOR CALCULATION OF TRAFFIC FLOWS FOR THE EVALUATION OF FINANCIAL CONDITION STOCK COMPANY

In the article the role of the Statement of cash flows for the estimation of the financial state of joint-stock companies have been certified. Essence and advantages of indirect method y is considered for such estimation.

Key words: Cash Flows, direct and indirect method, financial state of joint-stock company.

Нестерова С.В.

ПРЕИМУЩЕСТВА НЕПРЯМОГО МЕТОДА РАСЧЕТА ДВИЖЕНИЯ СРЕДСТВ ДЛЯ ОЦЕНКИ ФИНАНСОВОГО СОСТОЯНИЯ АКЦИОНЕРНЫХ ОБЩЕСТВ

Определена роль Отчета о движении денежных средств при оценке финансового состояния акционерных обществ. Рассмотрены сущность и преимущества косвенного метода вычисления движения средств для такой оценки.

Ключевые слова: движение средств, прямой и косвенный метод, финансовое состояние акционерного общества.

Постановка проблеми у загальному вигляді і її зв'язок із важливими науковими та практичними завданнями. Одним з завдань інформаційного забезпечення діяльності акціонерного товариства є надання достовірної та своєчасної інформації

Нестерова С.В.

користувачам про реальний та прогнозний фінансовий стан підприємства. Значущим чинником фінансового стану є характер грошових потоків, що їх генерує товариство в процесі здійснення операційної, інвестиційної та фінансової діяльності. Розуміння причинно–наслідкових зв'язків між вхідними та вихідними грошовими потоками дає можливість наявним та потенційним акціонерам, іншим групам користувачів фінансової звітності оцінити забезпеченість товариства власними фінансовими ресурсами, далекоглядність інвестиційної та фінансової політики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання проблеми. Аналізу змісту і форми Звіту про рух грошових коштів присвячено численні праці вітчизняних науковців, зокрема Г.Г. Кірейцева, В.Г. Швеця, Є.В. Мниха, О.А. Боярової, постійно відбувається удосконалення нормативного забезпечення відображення потоку грошей та їх еквівалентів. Як справедливо зауважено в роботі [6], у більшості підручників та посібників, що стосуються аналізу звітності, так чи інакше окреслюються питання обліково-аналітичного забезпечення руху капіталу суб'єктів господарювання, але залишається дискусійним питання оптимальності форм фінансової звітності, їхньої інформаційної достатності, зручності для користування зацікавленими особами за умови достатньої підготовленості.

Цілі статті. Завданням даної статті є обґрунтування переваг непрямого методу обчислення руху коштів у процесі здійснення операційної діяльності для оцінки фінансового стану акціонерного товариства. Особливо актуальною проблема відображення даних про рух коштів постає для акціонерних товариств, які зобов'язані подавати звітність за міжнародними стандартами фінансової звітності. У зв'язку з тим, що МСФЗ не регламентують жорстко форму подання інформації, а лише формулюють принципи її наведення, необхідно обрати такий метод, який найбільшою мірою відповідає меті складання звітності: надання користувачам для прийняття рішень повної, правдивої та неупередженої інформації про фінансовий стан, результати діяльності та рух грошових коштів підприємства [1].

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Розвиток акціонерної форми власності забезпечує наповнення ринку капіталу потужним джерелом фінансових ресурсів у вигляді коштів населення. Але спонукати пересічного громадянина вкладати заощадження у розвиток певного підприємства через механізм придбання акцій

можливо за умови гарантування повернення вкладеного капіталу або у вигляді зростання курсу акцій, або у вигляді отримання дивідендів. І перше, і друге можливе за умови прибуткової діяльності та стійкого фінансового стану акціонерного товариства. Розуміючи під фінансовим станом сукупність показників, що характеризують наявність, розміщення та використання фінансових ресурсів суб'єкта господарювання, можна стверджувати, що кругообіг грошових коштів є значущим фактором становища акціонерного товариства. Для зовнішніх акціонерів найбільш ймовірною можливістю оцінити фінансовий стан може стати вивчення звіту про рух грошових коштів інтегровано з іншими формами звітності. Аналіз джерел надходження коштів та напрямів їх витрачання при уважному підході дасть зацікавленому користувачу більше змістовної інформації щодо операційної та інвестиційної політики підприємства, характеру відносин з кредиторами, дебіторами тощо. Крім того, передбачення прихованих загроз стосовно фінансового стану товариства забезпечить можливість вчасного реагування, пошуку альтернативних варіантів реінвестування вкладеного капіталу.

Як міжнародними, так і національними стандартами обліку і звітності надання інформації про грошові потоки суб'єкта господарювання передбачено шляхом оприлюднення форми "Звіт про рух грошових коштів". Аналітична цінність даного звіту полягає в тому, що вивчення показників, які він вміщує, дає можливість не тільки встановити напрями витрачання і надходження грошей у звітному періоді в розрізі операційної, інвестиційної та фінансової діяльності, але й високою мірою ймовірності спрогнозувати рух коштів у найближчому майбутньому.

Міжнародними стандартами фінансової звітності передбачено відображення інформації про рух коштів прямим методом для інвестиційної та фінансової діяльності та на вибір – прямим чи непрямим – для операційної діяльності. Прямий метод являє собою відтворення даних про джерела реального надходження та витрачання грошей в результаті здійснення відповідного виду діяльності в аналізованому періоді.

Непрямий метод – метод, який виводить на результат чистого руху коштів від операційної діяльності опосередковано, через фінансовий результат (прибуток або збиток), перетворюючи дані Звіту про фінансові результати (звіту про сукупний дохід) з відображених за принципом нарахування на відображені за "касовим" принципом.

Сутність методу полягає у коригуванні фінансового результату на такі показники:

- доходи і витрати, що мають негрошовий характер. Такими доходами є прибуток від нереалізованих курсових різниць, зменшення суми забезпечень наступних витрат і платежів. Витратами є збиток від нереалізованих курсових різниць, збільшення суми забезпечень, амортизація;
- суми нарахувань, що вплинули на фінансовий результат;
- фінансовий результат від неопераційної діяльності.

Спрощено сутність непрямого методу можна представити за допомогою наступних міркувань. Чистий фінансовий результат від звичайної діяльності можна отримати шляхом застосування адитивної моделі:

$$\Phi P = \Phi P_{on} + \Phi P_{неоп} - П = Д - В + \Phi P_{неоп} - П, \quad (1.1)$$

де ΦP – чистий фінансовий результат від звичайної діяльності (прибуток чи збиток);

ΦV_{on} – фінансовий результат від операційної діяльності;

$\Phi V_{неоп}$ – фінансовий результат від неопераційної діяльності;

$П$ – податок на прибуток;

$Д$ – доходи, пов'язані з операційною діяльністю;

$В$ – витрати, пов'язані з операційною діяльністю.

Припускаємо, що у складі доходів та витрат є такі, що мають грошовий і негрошовий характер, а також неоплачені (доходи та витрати, що на момент складання звітності ще не набули грошової форми, і знаходяться у формі зобов'язань – дебіторської чи кредиторської заборгованості тощо):

$$Д = Д_{грош} + Д_{негрош} + Д_{неопл}, \quad (1.2)$$

$$В = В_{грош} + В_{негрош} + В_{неопл}. \quad (1.3)$$

Звідси:

$$\Phi P = Д_{грош} + Д_{негрош} + Д_{неопл} - (В_{грош} + В_{негрош} + В_{неопл}) + \Phi P_{неоп} - П. \quad (1.4)$$

Перегрупуємо вираз (1.4), при цьому виокремимо різницю між доходами і витратами у грошовій формі з врахуванням податку на прибуток (податок з точки зору руху коштів є складовою відтоку грошей):

$$D_{грош} - (B_{грош} + П) = \Phi P - \Phi P_{неоп} - D_{негрош} - D_{неоп} + B_{негрош} + B_{неоп}. \quad (1.5)$$

Ліва частина виразу є відбиттям чистого руху коштів від операційної діяльності:

$$ЧРК_{опер} = (\Phi P + П) + B_{негрош} - D_{негрош} - \Phi P_{неоп} - D_{неопл} + B_{неопл} - П. \quad (1.6)$$

Послідовність чинників у моделі відбиває структуру стандартного звіту. У праву частину формули знову введений податок на прибуток шляхом одночасного додавання і віднімання у відношенні до фінансового результату. Таким чином відтворено формальну вимогу до відображення даних: розрахунок руху коштів від операційної починається саме з фінансового результату до оподаткування і завершується відніманням податку на прибуток. Звертаємо увагу, що в реальному звіті дещо інакше відображаються показники, які в нашій моделі наведено як неоплачені доходи та витрати. Після коригування фінансового результату від звичайної діяльності на негрошові доходи, витрати та фінансовий результат від неопераційної діяльності отримується прибуток (збиток) до зміни в чистих оборотних активах, після чого отриманий результат перетворюється на значення руху грошових коштів шляхом виключення сум нарахувань, що вплинули на формування фінансового результату операційної діяльності. Такими сумами є зміни статей оборотних активів, витрат та доходів майбутніх періодів, поточних зобов'язань [5]. Слід відмітити, що в редакції 2013 р. Звіт про рух грошових коштів (за непрямим методом) не містить проміжної підсумкової статті "Прибуток (збиток) до зміни в чистих оборотних активах" [1].

У МСБО 7 зазначається, що суб'єкти господарювання заохочуються до застосування прямого методу при розрахунку руху коштів від операційної діяльності [2]. Зрозуміло, що прямий метод є достатньо прозорим, придатним для факторного та структурного аналізу в рамках звітного періоду. Доцільним може бути порівняння

джерел надходжень коштів та напрямків їх витрачання у розрізі грошового забезпечення реалізованої продукції із встановленням взаємозв'язку між обсягом реалізації продукції та грошовою виручкою за звітний період.

Але основним призначенням звіту про рух грошових коштів є оцінка здатності підприємства акумулювати й використовувати грошові кошти за рахунок внутрішніх і зовнішніх джерел [4]. В цьому аспекті до прямого методу є зауваження. Так, прямий метод потребує звернення до звіту про фінансові результати, якщо необхідно порівняти прибутковість діяльності підприємства та її забезпеченість реальними грошима. Це зменшує самодостатність звіту. Надходження і витрачання коштів, розраховані за прямим методом, не мають чіткої часової ув'язки з результативністю діяльності підприємства саме за досліджуваній період. Прогноз майбутніх грошових потоків при застосуванні прямого методу здійснюється, як правило, методом екстраполяції, але ж характер взаєморозрахунків з контрагентами у майбутньому може істотно змінитися, платіжна поведінка варіюється під впливом багатьох факторів. Крім того, у складі надходжень від реалізації продукції не виокремлено одне з ключових джерел притоку коштів – амортизацію, яка за своєю економічною суттю є доходом, виведеним з-під оподаткування. Проведене дослідження ряду акціонерних товариств Закарпатської області показало, що саме амортизація є ключовим чинником акумулювання грошових коштів в процесі здійснення операційної діяльності.

Означених недоліків значною мірою позбавлений непрямий метод. По-перше, при його застосуванні є можливість відслідкувати зв'язок між одержаним фінансовим результатом і зміною грошових коштів на рахунку підприємства (товариства). По-друге, прогноз майбутніх грошових потоків носить більш ймовірний характер: якщо отримання прибутку – подія певною мірою невизначена, то сума амортизаційних відрахувань може бути спрогнозована з великою точністю. Збільшення поточних зобов'язань у звітному періоді призведе до відповідного відтоку грошових коштів, збільшення оборотних активів напевно забезпечить приток коштів і т.д. Крім того, досвідчений аналітик зможе чітко ув'язати результати інвестиційної діяльності з притоком/відтоком коштів у результаті здійснення операційної діяльності: інвестиції у необоротні активи повернуться у вигляді амортизації.

Таким чином, непрямий метод, на наш погляд, уважному аналітику може дати більше корисної інформації для перспективного

аналізу. Він дозволяє не стільки проаналізувати структуру надходжень і витрачання грошей, скільки встановити внутрішні причини генерування та відтоку коштів внаслідок здійснення операційної діяльності: показати величину закладеного у собівартість продукції прибутку, продемонструвати роль амортизації у формуванні додатнього грошового потоку, врешті-решт пояснити, чому акціонерне товариство, що працює прибутково, має труднощі з готівковими коштами, виплатою дивідендів.

У зв'язку з цим, "реанімація" непрямого методу, що його було відмінено у 2010 р., є позитивною подією з позиції аналітичної роботи. Адже звіт про рух грошових коштів, окрім даних щодо джерел та напрямків використання коштів, повинен забезпечувати достатньою інформацією щодо потенційного фінансового стану акціонерного товариства. За даними характеру та динаміки грошових потоків можна зробити висновок про наявний стан та тенденції його розвитку.

Так, позитивне значення чистого руху коштів від операційної діяльності ("плюс" внаслідок операційної діяльності) сприймається як ознака стабільності функціонування товариства ("хороший плюс"). Але необхідно звертати увагу на наявність прибутку, оскільки в окремих випадках позитивне значення може спостерігатись при збитковій діяльності, але достатній амортизації чи суттєвому збільшенні поточних зобов'язань. Крім того, варто оцінити прибуток від неопераційної діяльності та інших не грошових операцій, які також можуть істотно вплинути на значення руху коштів. Негативне значення руху коштів від операційної діяльності ("мінус") є застережним чинником, особливо, коли така тенденція зберігається деякий період часу.

При виявленні позитивного руху коштів від інвестиційної діяльності слід бути обережним: основними факторами позитивного значення показника виступають надходження від відсотків, дивідендів, деривативів, продажу фінансових інвестицій або ж продажу необоротних активів. Якщо перші чинники можна вважати "хорошим плюсом" (якщо спекулятивна операція на фондовому ринку економічно виправдана), то продаж майна підприємства навряд чи є позитивним явищем. На жаль, аналіз фінансових звітів ряду акціонерних товариств Закарпатської області ілюструє саме таку негативну тенденцію, що в динаміці спричиняє погіршення їхнього фінансового стану. Отже, це "сумнівний плюс". Натомість "мінус від інвестиційної діяльності", спричинений придбанням необоротних активів, є хорошою ознакою, що свідчить про відтворення

економічного потенціалу товариства. Таким чином забезпечується, з одного боку, розширення виробничої бази, з іншого, – генерація позитивного руху коштів від операційної діяльності у наступних за звітним періодах через механізм нарахування амортизації. Якщо ж мова йде про придбання фінансових інвестицій, то в майбутньому можна прогнозувати "плюс" у вигляді відсотків та дивідендів.

"Плюс" або "мінус" внаслідок фінансової діяльності: зрозуміло, що найчастіше мова йде про взяття або погашення кредитів, тому інтерпретація вимагає аналізу в динаміці у співставленні з даними руху коштів в результаті здійснення операційної та інвестиційної діяльності. Необхідно встановити, на що використовуються позикові кошти, чи забезпечує операційна діяльність їх повернення у майбутньому. Для акціонерних товариств суттєвими складовими можуть стати надходження власного капіталу ("плюс", але неперіодичний, однократний), та виплата дивідендів ("мінус", який виступає ознакою стабільного фінансового стану і справедливих відносин з акціонерами).

Детальна оцінка зв'язку між показниками руху коштів і фінансовим станом підприємства здійснена у роботі [5]. Ці викладки можуть бути віднесені і до акціонерних товариств.

Так, підприємство, що протягом певного періоду часу генерує негативний грошовий потік від операційної та інвестиційної діяльності, при цьому фінансова діяльність характеризується додатним значенням грошового потоку, скоріше за все знаходиться на ранніх стадіях розвитку, коли основна діяльність ще не набула максимальної ефективності (відсутність прибутку), активно проводиться інвестування в необоротні активи, а фінансування здійснюється переважно за рахунок позикових коштів. Щодо акціонерних товариств, така структура руху коштів може спостерігатись у випадку емісії акцій.

Структура руху коштів, за якої операційна та фінансова діяльність генерують приток коштів, а інвестиційна – відтік, характеризує товариство, яке успішно функціонує та вкладає капітал у засоби виробництва, можливо здійснює фінансові інвестиції. Головне – планувати повернення запозичених коштів. Як правило, у стабільного підприємства йде чередування "плюса" та "мінуса" внаслідок здійснення фінансової діяльності.

Показовою для аналітика може бути структура, за якої спостерігається приток коштів від інвестиційної діяльності та відтік від фінансової. Це може бути ознакою того, що товариство продає

необоротні активи (майно) для погашення заборгованості. Якщо при цьому операційна діяльність генерує позитивний грошовий потік, а ситуація не повторюється, причин для особливого хвилювання немає. Але при "мінусі" внаслідок операційної діяльності, та й повторюваності ситуації, варто задуматись про перспективи розвитку такого акціонерного товариства.

Аналогічно проводиться оцінка інших комбінацій значення чистого руху коштів від різних видів діяльності.

Висновки. Такий аналіз допоможе існуючим акціонерам або потенційним інвесторам більш точно спрогнозувати фінансовий стан акціонерного товариства, доповнивши та підкріпивши висновки інформацією, отриманою з інших форм фінансової звітності. Разом з тим, кількість та характер змін, що відбулися у формі та структурі Звіту про рух грошових коштів з часу прийняття Національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку, відсутність регламентованої форми звіту для акціонерних товариств (хоча фахівці і наполягають на необхідності використовувати українські типові форми з позначкою про складання за МСФЗ) пояснює актуальність подальших досліджень в цьому напрямку.

1. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13>
2. МСБО 7 Звіт про рух грошових коштів [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://minfin.gov.ua/control/publish/article/main>
3. Боярова О.А. Роль Звіту про рух грошових коштів у системі інформаційного забезпечення прийняття рішень/ О.А. Боярова // Науковий вісник національного університету біоресурсів і природокористування. Серія "Економіка, аграрний менеджмент, бізнес". – 2012. – Вип. 169 частина 2 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://archive.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/nv nau_eamb/2012_169_2/zmist.html
4. Мних Є.В. Фінансовий аналіз: навч. посіб./Є.В. Мних, Н.С. Барабаш. – К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2010. – 412 с.
5. Мякота В. Звіт про рух грошових коштів/ В. Мякота, О. Руденюк/Податки та бухгалтерський облік. – 2003. – №24 (96). – С. 20–40.
6. Черемісова Т.А. Узагальнення статей Звіту про рух грошових коштів за видами діяльності підприємств/ Т.А. Черемісова// Вісник Національного університету "Львівська політехніка". Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку. – 2012. – №712. – С. 404–408.